

Kalle Lehtonen
Herald. taiteilija

HERALDIIKKA - mitä se on?

Heraldiikka on vaakunatiiede, joka jakaantuu kahteen päähaaraan.: tieteelliseen ja taiteelliseen heraldiikkaan. Heraldikka tieteenä on kehittänyt vaakunatieteen periaatteet keskitetyksi sääntöjärjestelmäksi ja luonut ytimekkään heraldisen sanaston. Näihin nojautuen sekä vaakunatieteellinen tutkimus ja heraldinen muotoilu. Tutkimus ei edellytä taiteellisia taipumuksia mutta heraldinen taide on moitteettomasti hallittuna vaativaa. Se edellyttää myös teoreettisen heraldiikan täydellistä hallitsemista. Pitää tuntea koko heraldiikan perusta.

Heraldinen taide on vaakunoiden ja muiden tunnusten kuvaamista piirtämällä, maalaamalla taikka muovailemalla tai muilla mahdollisilla tavoilla muotoilemalla erilaisista materiaaleista (materiaaleihin). Heraldikka on aina ajankohtaista vaikka se onkin perua ammoisista ajoista.

VAAKUNAT

Suomessa voidaan jokaiselle seuralle valmistaa ja rekisteröidä vaakuna (vastaavasti lippu). Vaikka näin onkin, näkevät sen muutamat pröystäilynä. Sitähän se ei ole. Ehkäpä on hyvä tietää, että demokraattisessa Sveitsissä - missä ei ole ainuttakaan kunniamerkkiä - on miltei joka suvulla yhteiskunnalliseen asemaan katso-matta, porvarillinen sukuvaakuna, jota myös käytetään heraldisen käytännön mukaan.

Vaakunan kilven muoto on yleensä "espanjalainen", kuten mm. Tampereen vaakunassa.

Heraldiset värit

Värit ovat heraldisen kuvaamisen perustekijöitä. Vaakuna voi olla ilman kuvaa, esim. kahtia jaettu kenttä, mutta ei ilman värejä. Heraldisille väreille asetettava perusvaatimus on mahdollisimman hyvä näkyvyys.

Heraldiset värit (tinktuurit) jaetaan kolmeen ryhmään:

1. metallit, 2. varsinaiset värit ja 3. turkikset.

Metalleja ovat kulta ja hopea. Vaakunateksteilleissä kulta korvataan keltaisella ja hopea valkoisella.

Varsinaisia värejä ovat: punainen, vihreä, sininen ja musta. Myöhemmin on joukkoon tullut ns. luonnon värit = ihon väri. Vielä on purppura, jota ei kuitenkaan käytetä kuvissa kentässä vaan vaakunan lisävarusteissa kuten kypärän peitteissä jne.

Värisäännöt

Vaakunan toisen värin on aina oltava metalli (kulta tai hopea). Väri ei saa yhtyä väriin eikä metalli metalliin, jollei niiden yhteinen raja ole aivan lyhyt. Metallia ei saa asettaa metallin päälle eikä väriä värin päälle. Tämä perustuu siihen, että kulta ja hopea - molemmat kiiltäviä metalleja, muodostavat yhdessä voimakkaasti heijastavan pinnan eivätkä riittävästi erotu toisistaan. Väreistä esim. sininen ja vihreä, molemmat kylminä väreinä ja valööriarvoiltaan samankaltaisina, vierekkäin erottuvat heikosti toisistaan. Tästä säännöstä tekevät poikkeuksen aseistus ja varustus (kieli, hampaat, kynnet jne.).

Vaakunakuvion on oltava täysin selkeä väripintoinakin, ts. silhuettikuvana.

Tunnus

Vaakunan tunnuskuvio voidaan esittää kolmella eri tavalla: 1. kilven jaolla, 2. airutkuvioilla ja 3. yleisillä kuvioilla.

Jako

kilpi voidaan jakaa neljään perussuuntaan: pystysuoraan, vaakasuoraan sekä vinosti oikealle ja vasemmalle.

Perusjaot halkoinen, katkoinen, lohkoinen, vastakohtainen, nelijakoinen, nelilohkoinen, halkoisnelilohkoinen, katkoisnelilohkoinen ja viirijakoinen. Jakamalla syntyneitä vaakunan (lipun) pintoja nimitetään kentiksi. Näiden neljän perussuunnan välillä olevia jakosuuntia ei hyväksytä. Paitsi suorilla viivoilla voidaan kilpi jakaa myös kuviollisilla murtoviivoilla.

Yleiset kuviot

Kilven jakoja ja airutkuvioita lukuunottamatta nimitetään kaikkia muita vaakunakuvioita yleisiksi kuvioiksi. Yleiset kuviot voivat olla aiheeltaan mitä vain, kunhan ne täyttävät erään heraldisen muotoilun tärkeimmän periaatteen; ovat ääriviivoiltaan, siis silhuettikuvana, helposti tajuttavia.

Heraldinen kuvaaminen perustuu pinta- ei syvyysvaikutukseen.

Kuviot ovat symmetrisiä ja kattavat mahdollisimman laajalti kentän. Kuviot suunnataan oikealle (meistä s.o. katsojasta vasemmalle). Paaluttain, palkittain tai vastapalkittain asetettuja aseiden ja työkalujen suuntaan kärki ylöspäin. Jos tästä poiketaan pitää olla perusteltu syy. Kuvioiden pelkistämiseksi eläinten varustukset ts. hampaat, kynnet, sarvet, kaviot, sorkat, silmät, kieli jne. kuvataan korostettuina. Kynnettömiä ja hampaattomia (kielettömiä) eläinkuvioita ei heraldisessa kuvauksessa hyväksytä. Puut kuvataan juurineen ja yli kentän levittäytyvine oksineen. Lehdet kuvataan suurina (ja vain muutamalla) jotta puulaji voidaan tuntea. Heraldinen muotoilu on siitä erikoista, että kasvikuvioissa voi olla samanaikaisesti lehtiä, kukkia ja hedelmiä. Pyrittäessä yksinkertaisuuteen ja pelkistykseen on usein tarkoituksenmukaisia esim. kuvata myllyä myllynkivellä tai vesirattaalla, laivaa ankkurilla tai potkurilla jne.

Vaakuna- ja lippuvärit skraffeeraamalla

KULTA JA KELTAINEN HOPEA JA VALKOINEN valkaisena

PUNAINEN

SININEN

MUSTA

VIHREÄ

PURPPURA

ORANSSI

VIOLETTI

Purppuraa, oranssia ja violettia käytetään pääasiassa lipuissa.

Vaakunaselitys eli blasonointi laaditaan vaakunalle ja lipulle samalla kun niiden kuvallinen muoto luodaan. Vaakunaselitykseen on ilmaistava vaakunan värit ja kuviosisältö siten, että vaakuna tai lippu voidaan kuvata oikein, vaika sitä ei olisi nähtykään.

Vaakunan lisävarusteet

Vaikka jo pelkkä kilpi kuvioineen muodostaa varsinaisen vaakunan, kuuluu täydellisempään vaakunaan myös varusteita.

Kypärät

Kilven yläpuolella on kypärä. Aatelittomissa vaakunoissa on suljettu eli pistokypärä.

Kypäränpeite

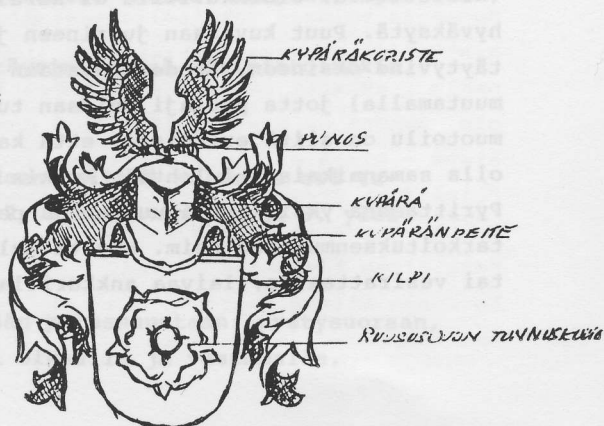
laskeutuu kypärän päälaelta vaakunakilven sivuille.

Kypäränkoriste

no usee kypärän laelta punoksen sisäpuolelta.

Näin rakentuu täydellinen vaakuna:

Tämä on niinsanottu "porvarisvaakuna"

Kuten todettua on, Suomessa voi mikä suku tahansa valmistaa itselleen vaakuna. Kuitenkin on syytä kääntyä asiantuntevan teiteilijan puoleen.

Suomessa rekisteröi ja tarkistaa vaakunat Suomen Heraldinen Seura ry.

Seuran toimesta annetaan vaakunan omistajalle diplomi osoituksena vaakunan hyväksymisestä ja rekisteröinnistä. Rekisteröimismaksu ei ole kovin kallis - olisiko n. 200-300 markkaa.

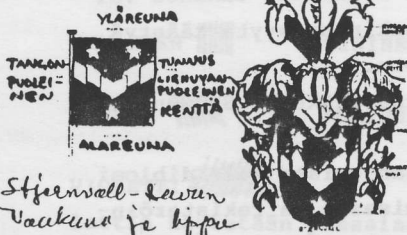
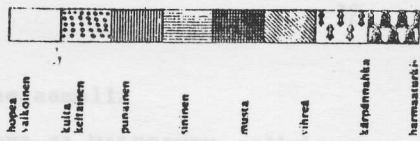
Vaakunan omistaja voi kiinnittää vaakunakuvansa kirjoihin (kuten ex libris), kirjelomakkeihin ja mikseikäs kirjekuoriinkin. Myös vaakunakuva kehystettynä on kodin kaunistus.

Sukuliput

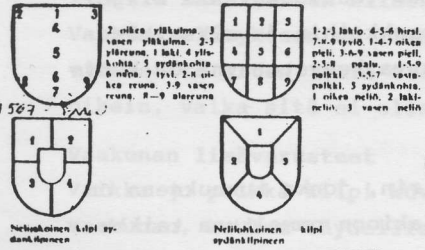
Moni suku on hankkinut sukuviirin, jonka tunnuksena on suvun vaakuna maakuntaviirin lakioon ommeltuna taikka painettuna.

Vaakuna on suvun perintönä tuleville sukupolville arvokas ja sukua yhdistävä tunnus. Se on yksilöllinen ja voidaanpa se sijoittaa metalliseen sukutila-viiriinkin kunhan vaan löydetään taitava tekijä. Se on yksiköllisempi kuin yleiset sukuviirit.

Teoreettinen heraldiikka — vaakunastiede
 Käyttöheraldiikka — vaakunataide
 Väsjillogiia — lipputiede
 Vaakunat, liput ja useimmat tunnukset ovat heraldiikkaa.
 Heraldiikka on peräisin keskiajalta.
 Vaakuna on yksityistä henkilöä, sukua tai yhteisöä edustava tunnusmerkki. Lippu taas vastaa vaakunan kilpeä.
 Lippu on vaakunan kilpi kankansaena.

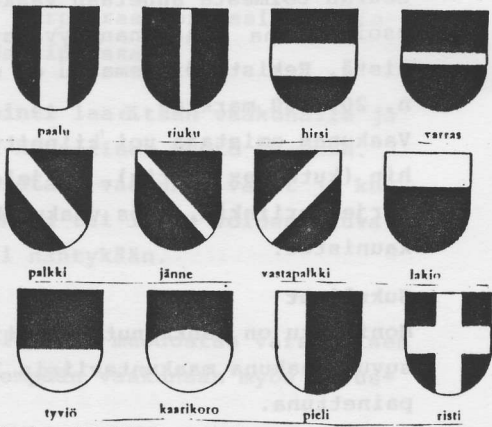

Jokaisella suomalaisella on oikeus vaakunaan. Se on vain teettävä asiantuntijalla tai annettava se tarkastettavaksi. Suomen Heraldinen Seura ry on mm. tätä varten. Seura rekisteröi sukuvaakunoihin hakemuksesta.

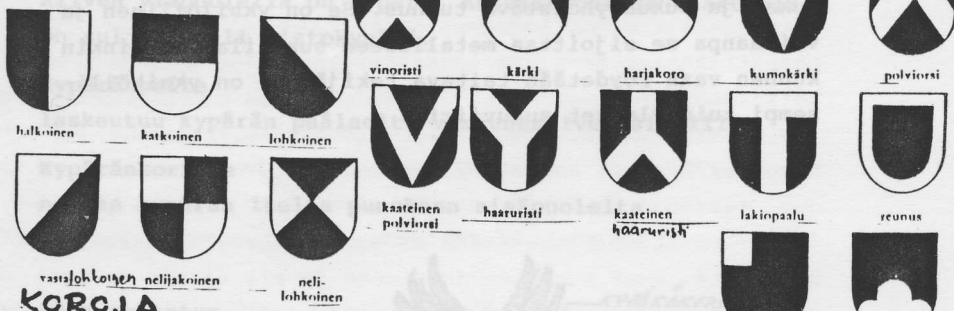
metallit värit turkikset

- Vaakunan ja lipun väreistä:
 — Vain kaksi väriä, ilman perusteltua syytä.
 — Toisen värin oltava jompi kumpi metalleista.
 — Väri ei saa yhtyä väriin, eikä metalli metalliin.
 — Metalleja ei saa asettaa metalliin päälle, eikä väriä väriin päälle.
 — Yleisterikuvien osat, erikoisesti eläinten varustus, voidaan esittää sekä kentässä että kuviosta poikkeavalla värillä.
 — Kuvah on oltava selvä pelkinä väripintoinakin.

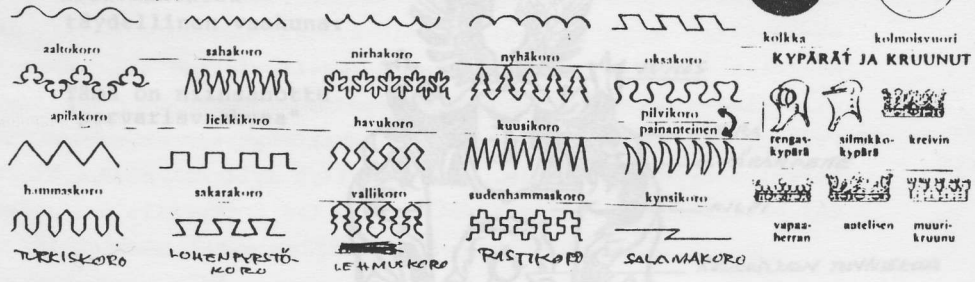

AIRUTKUVIOITA

KILVEN JAKOJA

KORJOJA

Kreikkalainen risti

Latinalainen risti

Yhdeksänristi
Andreevskii

Antonius- eli
Tauristi

Pietaruristi

Filippuristi

Silmukka- eli
egyptiläinen risti
(Niliin eväin)

Jerusalem
risti

Ortodoksinen
risti

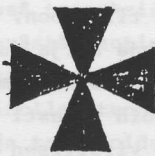
Paavin risti

Patriarkan eli
Lotringin risti

Maltan risti

Yrjönristi

Toistoristi

Mantuan risti
MANTUAN
RISTI

Kahvaristi

Apilakristi

Eljääristi

Vihkinristi

Apkuri-
risti

Nuoliristi

Naularisti

Kuularisti

Pykälärishi

Toulousen
risti

Rengas- eli
...

Hakaristi

Hövrusti

Parrasristi

Hagenathinristi